

Dico

Kopiec w Kopysnie

2 maja 2025 r. postanowiliśmy odwiedzić Kopysno i odszukać tajemniczy kopiec¹ znajdujący się niedaleko Kopystanki, zwanej w XVI wieku Wielką Górą (Vyelka hora)².

Nie ulega wątpliwości, że najbardziej znanym kopcem w Kopysnie jest Horbysko³, na którym w nieznanym czasie ktoś posadził obcego pochodzenia⁴ gatunek drzewa iglastego, sosnę czarną (*Pinus nigra*)⁵.

Sosna czarna wyróżniająca się wysokością spośród innych drzew rosnących na Horbysku
(Źródło: Autor, maj 2025 r.).

¹ Więcej na stronie kopysno.pl/Aktualnosci/2025.html.

² A.G.Z., XIX, 3077 z 13 listopada 1542 r.

³ Istnieje pogląd, jakoby nazwa tego wzgórza brzmiała „Hordysko”, lecz naszym zdaniem jest on błędny, gdyż jest sprzeczny z określeniami, jakie funkcjonowały na mapach i opracowaniach historycznych. W Kopysnie jedna z części wsi nazywa się „Horbisko Kosarzyska”. Słowo ‘horb’, to łemkowska nazwa wzgórza, co nawiązuje do nazwy pagórka „Horbysko”.

⁴ Gatunek ten pochodzi z południowej i południowo-zachodniej części Europy oraz Azji Mniejszej; do Polski został sprowadzony w 1759 r.

⁵ Ze względu na przyrodę, która nie konsultuje z człowiekiem swoich zamiarów i opanowuje każdy teren będący w jej zasięgu, nie mogliśmy do niego dotrzeć tego dnia. Mamy nadzieję poznać wiek drzewa, a tym samym przybliżony rok pojawiения się drzewa na wzgórzu. Istnieje pogląd, iż drzewo to posadził Antoni Jankowski, ostatni władający dobrami Tyszkowskich w Kopysnie.

Dla porównania przedstawiamy poniżej fotografię Horbyska z początków lat 2000. Po prawej stronie widoczna jest sosna czarna, charakterystyczna wśród innych drzew na wzgórzu.

Wzgórze Horbysko z lotu ptaka przypomina kształtem ziarno kukurydzy i posiada powierzchnię ok. 0,2 ha. Położenie wzgórza wg układu 1992 (EPSG 2180) X: 207782.26 Y:762368.09. Horbysko znajduje się ok. 165 m od miejsca, w którym dawniej był ulokowany dwór Tyszkowskich. Na wzgórzu znajdował się niegdyś krzyż. Pojawił się on w latach 1869-1887 i był widoczny na mapach do lat 20. XX wieku; zniknął z map przed 1939 r.

Horbysko na mapie z lat 1869-1887; widoczny krzyż na wzgórzu⁶
(Europe in the XIX. century (with the Third Military Survey)
(Źródło: maps.arcanum.com/europe-19century-thirdsurvey).

⁶ Krzyż nie występuje na wcześniejszych mapach.

Horbysko na mapie lidarowej
(źródło: mapy.geoportal.gov.pl).

Według niektórych źródeł na Horbysku został pochowany biskup Kopystyński, lecz brak na to dowodów. Biskup prawosławny Michał Kopystyński zmarł w 1609 roku (Stanisław Kryciński "Słownik Krajoznawczo-Historyczny", Warszawa 1992; zob. genealogia.okiem.pl, vysochanskiy-sas.com, irbis-nbuv.gov.ua - plik pdf, ss. 67-81), co oznacza, że nie mógł być pochowany na Horbysku, gdyż przeczą temu historyczne mapy (zob. poniżej), na których wzgórzu to pojawia się wiele lat po jego śmierci. Warto zauważyć, że sami mieszkańcy Kopyśna na początku XIX wieku (1827) nie potrafili wskazać miejsca pochówku biskupa, o czym świadczą słowa Wincentego Tyszkowskiego (1783-4.04.1846) skierowane w liście do Franciszka Siarczyńskiego (zob. pl.wikipedia.pl):

„Wioskach należących do Rybotycz dowiaduję się ze zwłoki Biskupa ruskiego Kopystyńskiego mają spoczywać wiosce Kopyśnie które Unię pierwszy przyjął⁷ czego jaśniejsz dochodzić będę, a że w Posadzie Rybotyckiej Bazylianie były otym wątpienia niema.” (bazy.oss.wroc.pl).

Wioskach należących do Rybotycz dowiaduję się ze zwłoki Biskupa ruskiego Kopystyńskiego mają spoczywać wiosce Kopyśnie które Unię pierwszy przyjął czego jaśniejsz dochodzić będę, a że w posadzie Rybotyckiej Bazylianie były otym wątpienia niema, Wiar podstyg wiosce sidnych,

⁷ Należy wyjaśnić, iż Michał Kopystyński, zanim stał się przeciwnikiem Unii brzeskiej, podpisał dokument unijny z dnia 1 czerwca 1595 r. i deklarację łucką z 27 sierpnia 1595 r., stąd też słowa Wincentego Tyszkowskiego są zgodne z prawdą (bazhum.muzhp.pl - skan 10, str. 147).

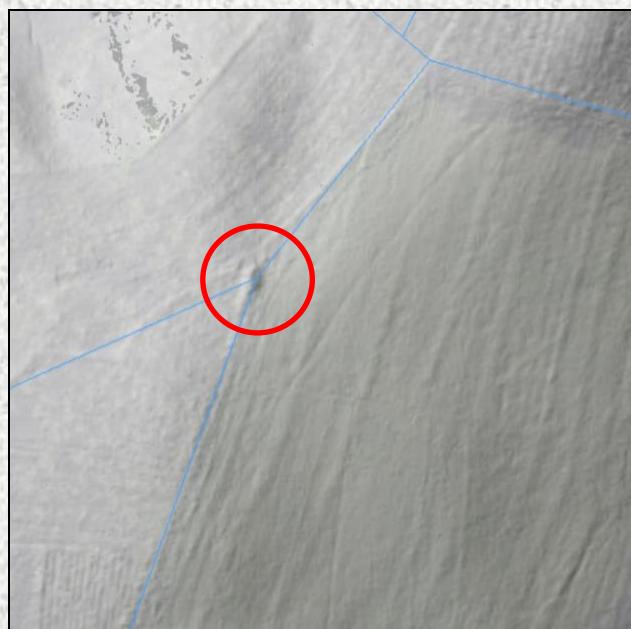
Jeżeli Michał Kopystyński został pochowany w Kopsnicy, to gdzie znajduje się jego miejsce pochówku? Czy uda się kiedyś rozwiązać tę zagadkę?

Jak zwykle przeczesując bogate zasoby wiedzy internetowej natknęliśmy się na pewien dokument, sporządzony w 2000 r. dostępny na stronie [zabytek.pl](#)⁸. Jego autor ujął w nim stanowisko archeologiczne, kopiec ziemny, sztuczny, usypany ręką ludzką w Kopsnicy. Postanowiliśmy pójść jego śladem i go odszukać.

Chcąc zrozumieć jaką rolę kopce odegrały w dawnych wiekach, warto sięgnąć do „Encyklopedii staropolskiej”⁹ autorstwa Zygmunta Glogera (1900-1903, tom III), która wiele wyjaśnia w tej sprawie. W publikacji tej czytamy:

„Kopce graniczne. Czacki powiada, że kopcami zaczęto rozgraniczać dobra dopiero w XV w. i że biorą nazwisko od „kopy”, t. j. urzędowego zgromadzenia gromady wiejskiej, a zakopywano w nie metale. Nam się zdaje, że wyraz kopiec pochodzi wprost od kopania, czyli oznacza pagórek ziemny utworzony nie przez naturę, ale przez kopanie. Aby właśnie zaznaczyć, że kopiec był dziełem rąk ludzkich a nie przyrody, kładziono weń naspód kamienie, skorupy z polewy, cegły, węgle, żużle i szkło potłuczone, a jak Czacki powiada, i metale. Podanie powszechnie utrzymuje, że na usypanych świeżo kopcach bito chłopców wiejskich, aby później wezwani na świadectwo tem lepiej pamiętały, gdzie były znaki graniczne. Niekiedy zakopywano do kopców granicznych butelki z prosem i kartkami, na których zapisywano datę i nazwę wsi granicznych. Kopce dzielono na: 1) „węglowe” czyli „węgielne” lub „narożne,” sypane na narożnikach i przy zejściu się trzech granic, 2) „ścienne,” sypane po jednej stronie linii granicznej i 3) zwane „stróżami”, sypane na środku miedz granicznych.”

Idąc tropem autora stanowiska archeologicznego postanowiliśmy zajrzeć na stronę Geoportalu ([geoportal.gov.pl](#)). Efekty poszukiwań bardzo nas zaskoczyły. Według poniższej mapy poszukiwany przez nas obiekt znajdował się przy zbiegu granic działek, a w zasadzie w miejscu rozgraniczającym wieś Cisowa od Kopsnicy.

Kopiec ziemny oznaczony czerwonym kółkiem na mapie lidarowej
(Źródło: [mapy.geoportal.gov.pl](#)).

⁸ Dokument jest dostępny tylko dla osób zarejestrowanych.

⁹ [pl.wikisource.org/Encyklopedia_staropolska/Kopce_graniczne.](#)

Istnienie kopca ziemnego zdaje się także potwierdzać poniższa mapa z lat 1869-1887.

Prawd. lokalizacja kopca ziemnego oznaczonego czerwonym kółkiem
wg mapy "Europe in the XIX. century (with the Third Military Survey)"
(Źródło: maps.arcanum.com/europe-19century-thridsurvey).

Zaznaczony powyżej fragment mapy może potwierdzać istnienie kopca, lecz nie można być tego pewnym. Miejsce to w odróżnieniu od gruntów ornych czy lasów, wygląda na mały fragment jakiegoś terenu pokrytego roślinnością, na przykład łąkę.

Czy inne źródła historyczne mówią coś na temat kopca?

Zasadniczo nie ma żadnej wzmianki o istnieniu kopca. Sięgając jednak do pewnych wydarzeń historycznych można sądzić, iż kopiec z Kopytno może mieć z nimi związek. W grę wchodzi rozgraniczenie wsi Kopytno od wsi Brylince.

13 marca 1415 r. starosta ruski Iwan Śremski (Iwan z Obichowa - [wikipedia.org](https://pl.wikipedia.org/wiki/Iwan_z_Obichowa)) w obecności świadków dokonał rozgraniczenia gruntów królewskich miejscowości Brylince od Kopytna, będącego we władaniu rodziny Kopystyńskich (Zachary, Lewkow, Malew). Potwierdza to tekst pisany w języku staroruskim (starocerkiewnym).

Во имена бжие.

Иванъ Сримски^и староста руски^и вы^знаваю то свои^и листши^и. и^ж розѣхали есмо границю· межи брылѣнци а межи копысни^и во^здрѣвши на господарга нашу^{го} королга привиліе и розѣхали есмо подлогъ королева привилія и въѣхали есмо къ копысни^и Стрѹчину лѹкъ и мотовище великое и малое по потугъ [!] попере^к лѣса къ дорозѣ, то есмо вѣхали къ копысни^и ты^и дѣдичъ^и Заходи^и· и Левкови· и Малеви на вѣки и дѣтемъ и^х подлогъ [!] королева привилія.

А то сѧ стало и с пакою радою и съ земляскою.

При тѡ^и были свѣдци· пѣ^и Ганушъ примѹсъ· па^и Ходакъ сѹбиничъ· пѣ^и Пётръ ритерови^и суда перески^и· па^и радко Рыботи^ики^и· Иванко рывети^ики^и· ива^и сергіевичъ· петра^и Кокутко бра^и его Иванъ Ходакъ мѣланьски^и· па^и Ганушъ Бара^ико и к тому было много добра^и· им же чес^и и вѣра лежи^и.

Да^и на средопостїе в сред^и по бжїемъ нарожданю а лѣт^и и ү лѣт^и и еї лѣт^и. Аминъ.

Dokument potwierdzający rozgraniczenie wsi Kopytno od wsi Brylińce

(źródło: Oleg Kupchinśkyj - "Забуті та невідомі староукраїнські грамоти XIV — першої половини XV ст." - zob. chtyvo.org.ua; wwwdbc.wroc.pl (strony 191-192)).

W powyższym dokumencie jest mowa o Struczynie, szczytce góry, gdzie zbiegają się obecnie granice trzech wsi, a poniżej, ok. 250 m na południe znajduje się nasz kopiec ziemny. Czyżby pełnił on jakąś rolę w tym rozgraniczeniu? Tak, kopiec mógł wówczas pełnić rolę tzw. stróża między Kopysnem i Brylińcami, pod warunkiem, że granice wsi Cisowa przebiegały w innym miejscu lub w tym czasie nie było tej wsi, co jest prawdopodobne wziewszego pod uwagę fakt, iż pierwsza wzmianka o miejscowości Cisowa pochodzi z 1508 r. i dotyczy jej lokowania¹⁰ na prawie wołoskim, co potwierdza Piotr Kłaputa, autor artykułu „Ewolucja osadnictwa na prawie wołoskim w Karpatach Polskich”¹¹. Informację tę znajdujemy także na stronie Wikipedii (wikipedia.org):

„6 marca 1508 roku król Zygmunt I Stary wydał dokument osadzenia wsi Brylińce i Cisowa na prawie wołoskim.”¹²

Kopiec w Kopytnie posiada kształt łańcucha o wymiarach 8x12 m, na szczytce jest nieco rozkopany; powstał poprzez usypanie warstwy ziemi na terenie pochyłym, tak że od strony północnej jego wysokość wynosi ok. 3 m. Znajduje się ok. 250 m od szczytu Struczyna, na terenie leśnym¹³.

Położenie kopca wg układu 1992 (EPSG 2180) X: 209327.30 Y: 761346.67. Krótki film z oględzin kopca można obejrzeć tutaj – www.kopytno.pl/20250502_121158.mp4. Położenie kopca względem granic wsi Kopytno, Cisowa i Brylińce przedstawiają mapy na następnej stronie opracowania.

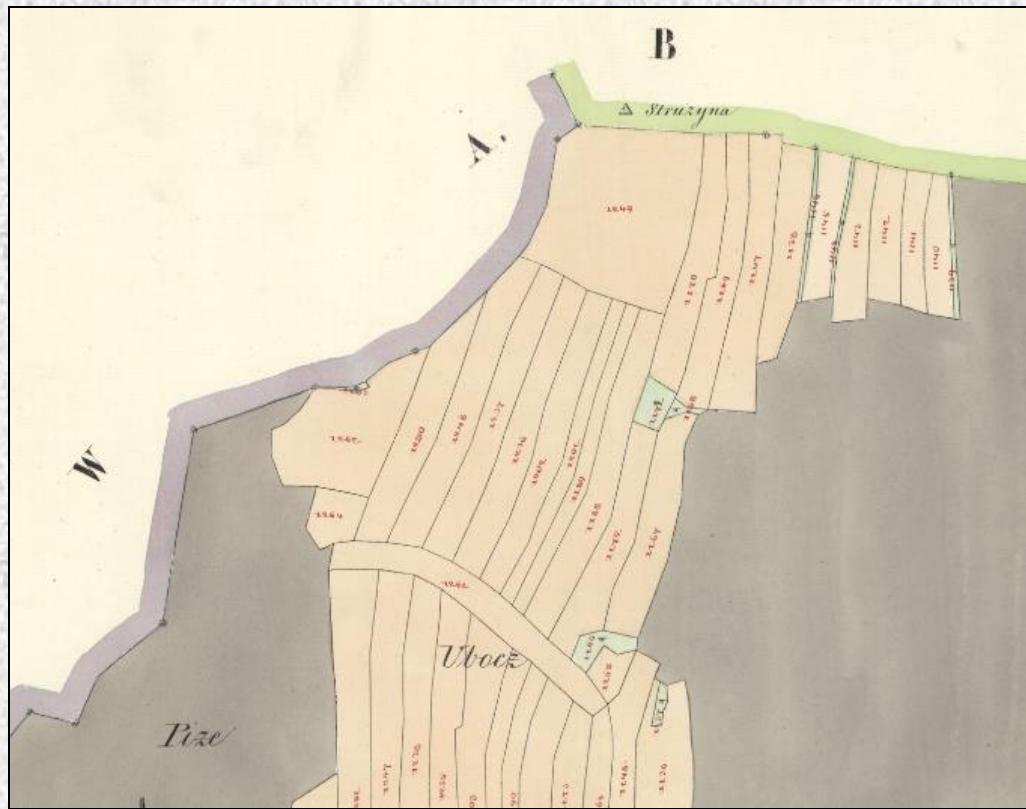
Czy kopiec zawiera w swym wnętrzu dowody na przedstawiony przez nas pogląd o jego roli stróża granic, tego nie wiemy, gdyż należałoby przeprowadzić jego badania archeologiczne.

¹⁰ Zob. lokacja - encyklopedia.pwn.pl/lokacja.

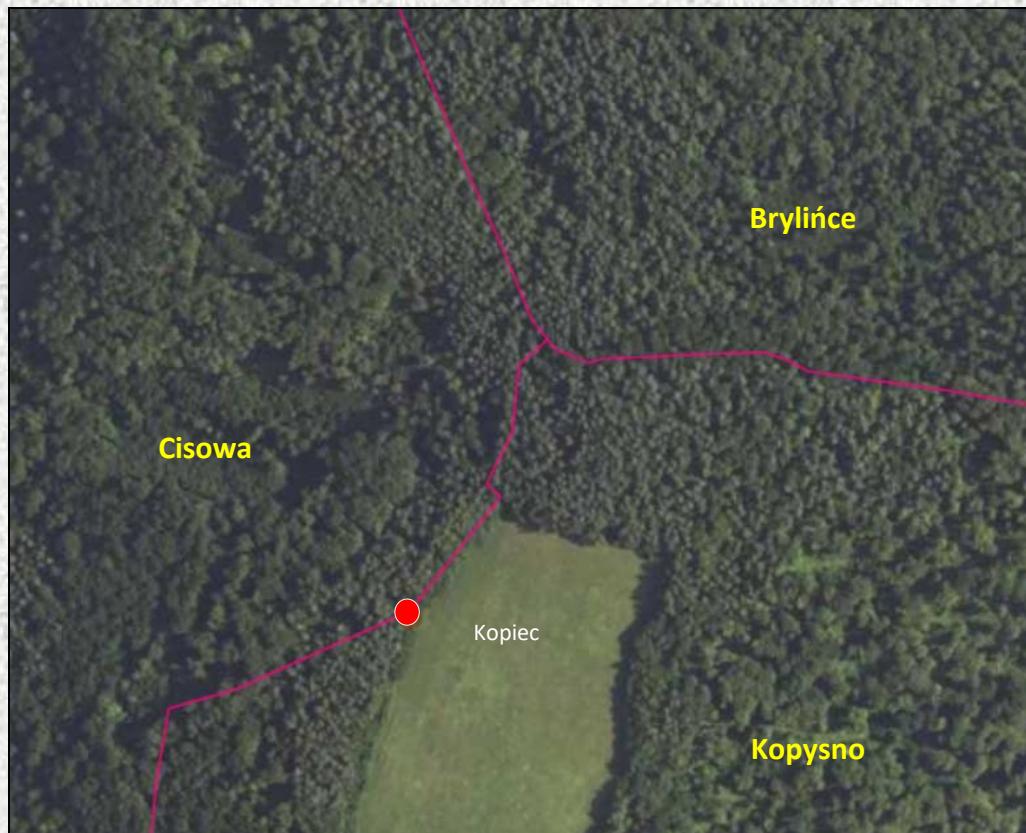
¹¹ Zob. [Ewolucja osadnictwa na prawie wołoskim w Karpatach Polskich](#), Balcanica Posnaniensis XXXI Poznań 2024, s. 377.

¹² pl.wikipedia.org/Bryli%C5%84ce. Nie udało się nam dotrzeć do źródeł tej informacji.

¹³ Link do mapy lidarowej - mapy.geoportal.gov.pl.

Granice Kopytna z Cisową (fiolet) i Brylińcami (zielony) na mapie katastralnej Kopytna z 1852 r.
 (Źródło: www.szukajwarchiwach.gov.pl).

Współczesne granice Kopytna z Cisową i Brylińcami
 (Źródło: mapy.geoportal.gov.pl).

Opr. Dico